

TIPURI DE OPERE LITERARE

Eseul

Eseul este un studiu sau o creație artistică sau filozofică, în care autorul tratează, în chip original probleme literare, filozofice, fără intenția de a le epuiza.

Exemple: volumul de eseuri "Pietre pentru templul meu" de Lucian Blaga

Eseul este o specie de proză literară, fixată la granița cu literatura, care îmbină elemente ale tuturor stilurilor funcționale. Compoziția eseistică oferă posibilități mari de a asocia idei venite din diferite domenii culturale. Stilul eseistic este erudit, iar conținutul se bazează pe o viziune complexă asupra vieții. Varietatea procedeelelor stilistice, ca și faptul că nu presupune un tipar strict, fac ca această specie să se bucure de interes cam în toate domeniile culturale.

Eseul constă în consemnarea unor idei, a conexiunilor dintre ele, a părerii personale, într-o manieră elegantă (stil elevat, trimiteri culturale numeroase, informație bogată etc.). Marino spune că "eseistul încearcă să dea o soluție, nu o impune, nici n-o dogmatizează. Doar o propune. El ridică o problemă, punându-se pe sine și pe alții la încercare. Izbutește și incită adevărul".

Un eseu poate să abordeze o operă literară, sau un aspect al ei (o idee, o temă un simbol) de pe poziții filozofice, poate să apeleze la informații sociologice sau psihologice, poate să facă asociații în diverse arte, pe o temă oarecare etc.

Inclus în proza explozivă în mod curent, eseul este o specie fixată la granița dintre stilul beletristic și cel științific. Este admis în literatură pentru că autorul prezintă plastic viziunea sa despre lume, dar prin tendința de a defini varii probleme, se apropie în spirit de o lucrare științifică. Nicolae Balotă îl numește "gen semiliterar", fixându-l ca fiind "între structurile imagistice și cele ideologice", iar Adrian Marino, în articolul dedicat eseului îl consideră ca un gen de frontieră, "hibrid" situat între literatură și filosofie.

Eseul are câteva elemente specifice:

- subiectivitatea asumată
- prezentarea unor idei fără obligația de a fi demonstrate, argumentate
- asociații libere de teme, motive, simboluri, gânduri
- libertatea totală de a alege un anumit stil
- atingerea mai multor domenii

Tiparul compozițional al speciei a fost preluat și în stilul jurnalistic, în special pentru articolele în care se îmbină comentariul și relatarea succintă a unor impresii pe marginea unui eveniment, a unei cărți, a unei idei etc.

Bibliografie: Rusti Doina, "Presa culturală. Specii, tehnici compoziționale și de redactare" Ed. Fundației Pro, Buc. 2002

Romanul

Romanul este specia genului epic, în proză, de mare întindere, cu o acțiune complexă ce se poate desfășura pe mai multe planuri, cu personaje numeroase a căror personalitate este bine individualizată și al căror destin este determinat de trăsăturile de caracter și întâmplările ce constituie subiectul operei. Exemplu: Romanul "Moromeții" de Marin Preda.

Romanul este un accident, este un incident, este o lume, o lume fictivă, detaliată la ultima resursă posibilă a scriitorului. Este cea mai adâncă formă de scriitură ce există. Nu e neapărat structurată pe planuri de acțiune (vezi Orbitor de Cărtărescu, v. Patul lui Procut), dar are nivele de înțelegere - definiția anglosaxonă a

romanului implică nivele de înțelegere (v. G. Orwell - 1984 ce poate fi înțeleasă ca o carte de acțiune, un SF bun, o carte politică, o carte psihologică - psihologia minciunii, filosofică).

Romanul este de trei tipuri (conform structurii propuse de criticul literar Nicolae Manolescu): *ionic (clasic)*, *doric (modern)*, *corintic (romane criptice, postmoderne)*.

Romanul clasic, căruia i se subscriu scriitorii români de până în a doua jumătate a perioadei interbelice (se consideră anul 1928/1930) respectă un set de norme stricte în alcătuire. Este structurat pe mai multe planuri de acțiune și e împărțit formal în capitole, volume etc. Se scrie la persoana a III-a, scriitorul este omniprezent (poate face flashback-uri, poate narra ceea ce se întâmplă simultan în mai multe locuri), este ubicuu (prezența lui nu e obligatorie, dar el descrie sentimentele personajelor, descrie acțiunile, pe care le prevestește), preferă istorismul (comentează trecutul personajelor). El e asemenea unui păpușar, rezultatul nefiind oricând veridic.

Reprezentanți: Mihail Sadoveanu - Nicoară Potcoavă, Frații Jderi etc., Cezar Petrescu - Calea Victoriei, Liviu Rebreanu - Ion, Răscoala, etc. În opinia lui Brunzell este un incident.

Romanul modernist se manifestă prin interiorizare. Lumea e văzută prin ochii unui personaj, ce este naratorul și reprezentantul autorului. Se scrie la persoana I, se folosește adesea fluxul amintirilor (nu se mai scrie în "prezent istoric", ci se pornește dintr-un punct unic, considerat prezentul, și se scrie întocmai cum "personajul cheie" își amintește). Se folosește scrisoarea, jurnalul (redarea unor asemenea pseudo-creații ale personajelor), pentru a le deduce sentimentele. Metoda poartă numele de "dosar de existențe". Nu mai sunt prezentate sentimentele altora, eventual ele sunt deduse de "personajul cheie", nu mai există omniprezența, totul rezultând fie din dosarul de existențe, fie din întâlnirile directe ale personajelor. Romanul e mult mai veridic.

Ex: Camil Petrescu "Patul lui Procut" și "Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război", cât și H.P. Bengescu în "Concert din muzică de Bach". Se poate considera că și M. Preda în "Viața ca o pradă" și în "Cel mai iubit dintre pământeni" este un scriitor modernist.

Romanul corintic (postmodernist și neomodernist) este un roman liber. Se poate scrie la persoana I sau III, poate fi un amestec între tipul ionic și doric, se abordează un stil liber, mai adânc. Sentimentele sunt spuse direct, simplu, de către personajul-narator, care este întruparea uneia din ipostazele autorului. Se folosește pastașă, colajul, se includ chiar și tăieturi din ziare (vezi Mircea Nedelciu: Maistrul Ilie, Ilie Razachie își dă concursul), pentru a arăta un punct de vedere cifrat. De altfel, în opinia postmoderniștilor, textul (ce se mai cheamă și scriitură) este interminabil, infinit, dar, pentru nevoile tipografice, trebuie tăiat în bucăți de diferite lungimi. În acest tip de roman intră postmoderniștii (generația 80 și 90): Mircea Cărtărescu - Orbitor, Nedelciu etc., neomoderniștii (generația 60 și 70 la noi, generația războiului și generația celor 30 de ani glorioși în occident - 1940-1970): în proza H. Simionescu, O. S. Crohmălniceanu, în poezie Nichita Stănescu și Marin Sorescu, dar și precursorii direcți și indirecti ai acestora - dadaștii și generația 1900 - Mateiu Caragiale: "Crai de Curtea Veche".

Comentariul literar

Comentariul literar este una dintre activitățile didactice prin intermediul cărora se poate ajunge la înțelegerea specificității unui scriitor, a unei opere etc. Ca mod de organizare a materialului faptic, ca mod de abordare a textului literar, comentariul se diferențiază în funcție de genul literar căruia îi aparține textul în cauză.

Grupează toate lucrările scrise prin intermediul cărora se realizează schimburi de opinii, se transmit gânduri, idei, sentimente.

Compunerea

Spre deosebire de compunerile cu destinație oficială, compunerile corespondență au, în majoritatea cazurilor, caracter particular, vizând relațiile dintre persoane. Faptul acesta și diversitatea conținutului determină o mare varietate a mijloacelor de expresie, sporind responsabilitatea autorilor, preocupați acum nu numai de mesaj, ci și de modul în care acesta este transmis.

În funcție de dimensiuni și de modul de organizare a materialului, compunerile corespondență cunosc mai multe forme:

- a. biletul
- b. cartea de vizită
- c. cartea poștală
- d. ilustrata
- e. telegrama
- f. scrisoarea.

Biletul - cuprinde, de regula, o singură informație, atitudine, impresie etc. și se adresează unui coleg, prieten sau unei rude apropiate. Expunerea este simplă, uneori eliptică, dar nu neîngrijită.

Cartea de vizită - se folosește pentru felicitări, invitații, mulțumiri etc. Pe o carte de vizită nu se tratează probleme importante. Textul se scrie, de obicei, de mână, lizibil și fără ștersături, începând cu prima față, sub nume, și se continuă, dacă e cazul, pe verso.

Cartea poștală - se folosește din ce în ce mai puțin. Factorii hotărâtori în privința îngustării ariei de întrebuințare sunt spațiul limitat rezervat textului și, mai ales, posibilitatea ca aceasta să fie citită și de alte persoane, în afara destinatarului.

Cartea poștală ilustrată - conține salutări, urări de bine, sumare impresii din călătorii.

Telegrama - poate să informeze sau să exprime emoții, atitudini, gânduri, sentimente. În funcție de conținut, se deosebesc următoarele categorii de telegrame: de înștiințare, de felicitare, de condoleanțe, de mulțumire, de răspuns, oficiale. De cele mai multe ori se apelează la exprimarea eliptică, nerecomandată însă în telegramele adresate oficialităților sau unor persoane superioare nouă.

Scrisoarea - rămâne corespondența cu frecvența cea mai mare, folosită în relațiile dintre persoane particulare, dintre acestea și instituții sau dintre instituții. Structura unei scrisori este, în mare, aceea a unei compuneri oarecare: introducerea, menită să capteze atenția, cuprinsul și încheierea. În prima parte a unei scrisori adresate unei personalități, unui om cu care nu suntem în raporturi care să justifice gestul nostru, se cere respectuos permisiunea de a-i scrie sau se scuză îndrăzneala, argumentându-se atitudinea. Dacă, după sfârșitul scrisorii, se impune unele completări, acestea se notează într-un post scriptum, P.S. Informațiile suplimentare se precizează în nota bene, N.B.

Tragedia

Tragedia este o specie a genului dramatic, în proză sau în versuri, reprezentând personaje puternice angajate în lupta cu destinul potrivnic, cu ordinea existentă a lumii ori cu propriile lor sentimente, acest conflict soluționându-se cu moartea eroului.

Exemple: "Antigona" de Sofocle.

Drama

Drama - este o specie a genului dramatic, caracterizată prin ilustrarea vieții reale într-un conflict complex și puternic al personajelor, cu întâmplări și situații tragice, în care eroii au destin nefericit. Drama are o mare varietate tematică.

Exemple: "Răzvan și Vidra" de Bogdan Petriceicu Hașdeu, drama istorică "Meșterul Manole" de Lucian Blaga – dramă de idei.

Comedia

Comedia este specia genului dramatic, în proză sau în versuri, care satirizează întâmplări, aspecte sociale, moravuri cu ajutorul personajelor ridicole, stârnind râsul, cu scopul de a îndrepta acele stări umane și sociale, așadar având rol moralizator. Ca modalități de realizare, comedia apelează la diferite mijloace: comicul de situație, de caracter, de limbaj, de moravuri, de intenție, de nume etc.

Exemple: Comedia "O scrisoare pierdută" de I. L. Caragiale.

Sonetul

Sonetul este poezia fixă alcătuită din 14 versuri, grupate în două catrene și două terțe, ultimul vers fiind o concluzie a întregului conținut al poeziei. El își are originea în literatura italiană a secolului al XIV-lea, fiind specific poezilor Dante și Petrarca. Sonetul lui Shakespeare este alcătuit din trei caractere și două versuri finale, drept concluzie.

Exemplu: "Când însuși glasul" de Mihai Eminescu

Rondelul

Rondelul este poezia cu formă fixă, având numai două rime și un refren (de unul, două, până la opt versuri) și care este reluat, parțial sau integral, la mijlocul și la sfârșitul ei. Rondelul a apărut în Franța medievală și numea la origine un cântec și un dans.

Exemple consacrate: Rondelul rozelor de august de Alexandru Macedonski, Rondel de Toamnă de Benjamin Fondane,

Reportajul

Ca specie jurnalistică, reportajul respectă câteva reguli, menite să păstreze nota informativă (claritatea relatării, expunerea faptelor esențiale), dar și pe cea de reconstituire veridică a unei întâmplări (unde reporterul poate ajunge la tehnici de compoziție literară). Reportajul, specie tipic jurnalistică, a fost preluat și în literatură.

Revistele, cele de cultură, dar nu numai, cultivă un reportaj numit "de creație" și care se deosebește de cel strict jurnalistic prin două elemente: viziunea artistică și mesajul estetic.

Veridicitatea reportajului este creată prin: relatarea secvențială a evenimentului narativ, inserarea elementelor portretistice de-a lungul relatării, prin introducerea detaliilor, camuflarea impresiilor subiective în scurte relatări, prezentarea faptului ca real.

Considerată ca fiind o specie jurnalistică, complexă, reportajul îmbină cele trei moduri de expunere (descrierea, narațiunea și dialogul), creând impresia unei reconstituiri în amănunte existențiale decisive. Reportajul aduce în prim plan evenimentul trăit în punctul lui maxim de tensiune și reconstituit dintr-un unghi de vedere care permite cititorului să descopere și să observe faptele cele mai însemnate. Există reportaje de informare și reportaje de creație.

Tipuri de reportaje:

- tipuri tematice sau compoziționale
- reportaj negru, satiric, exploziv, de relatare implicată etc.

În genurile de reportaj literar, compoziția de o factură suprarealistă, care îmbină satiricul și absurdul, se bucură de un succes general.

Bibliografie: Rusti, Doina, "Presa culturală. Specii, tehnici compoziționale și de redactare", Ed. Fundației Pro, Buc. 2002

Interviul

Interviul este specia care informează și elucidează, prin intermediul unui dialog.

Rolul reporterului de interviu este să stabilească un dialog viabil, un mod de comunicare între el și cititor.

Sondajul de opinie, informația și lămurirea unei situații sunt laturile principale ale interviului.

Întrebările trebuie să fie scurte, clare și puse în cunoștință de cauză.

Interviul are funcția principală de a exprima o atitudine, o opinie, este un mod direct de prezentare a unor idei. Întrebările depind și de informația pe care o are jurnalistul despre cel interviuat. Un exemplu de interviu care a devenit o importantă carte de mărturisiri este cel luat de Claude-Henri Rocquet lui Mircea Eliade, "Încercarea labirintului", Ed. Dacia, 1990. Uneori, interviul este doar un pretext pentru o carte de mărturisiri ("Amintirile unui ambasador al golanilor", de Al. Paleologu).

Interviul poate fi construit pentru a reliefa un portret, sau poate fi interesant prin opinii, idei, lămurirea unei atitudini, aceasta fiind cu adevărat misiunea unui interviu.

Tipologie:

- interviul expres (interogarea câtorva trecători în legătură cu un eveniment unanim cunoscut și actual)
- interviul-informație
- interviul-explicație (prin care reporterul îl determină pe interviuat să-și justifice o atitudine, să-și explice actele, opiniile, opera etc).

Cum trebuie să fie întrebările într-un interviu:

- să nu se refere la domenii cunoscute ziaristului
- să nu aibă caracter general
- să nu fie puse mai multe întrebări deodată
- să nu fie lungi
- să nu fie de tipul la care să se răspundă prin da sau nu
- să nu sugereze răspunsul
- să nu fie ipotetice etc.

Bibliografie: Rusti, Doina, "Presa culturală. Specii, tehnici compoziționale și de redactare" Ed. Fundației Pro, Buc. 2002

Povestirea

Povestirea - este specia genului epic, în proza, în care se relatează fapte din punctul de vedere al unui narator, care este martor sau participant la evenimentul povestit. Povestirea este de mică întindere, relatează un singur fapt, are personaje puține, iar interesul cititorului se concentrează asupra situației narate.

Exemple: volumul de povestiri "Hanu Ancutei" de Mihail Sadoveanu

Poemul eroic

Poemul eroic este o specie a genului epic, de proporții mai mari decât balada, dar mai mici decât epeea. Poemul eroic evocă fapte istorice sau legendare din trecutul unui popor, punând accent pe figura eroului excepțional, care se detașează dintre alte personaje cu însușiri deosebite, pe care acesta le domină.

Exemplu: Poemul "Dumbrava Roșie" de Vasile Alecsandri, subintitulat de poet "Poem istoric - 1497", care se referă la personalitatea excepțională, legendară a lui Ștefan cel Mare și la victoria pe care acesta a repurtat-o în lupta împotriva leșilor.

Oda

Oda este specifică genului liric. În odă se elogiază, se preamăresc fapte eroice, trăsături deosebite ale unor personalități, având un caracter solemn, prin care poetul își exprimă sentimentele de admirație față de patrie, față de limba maternă, față de o idee, față de natură sau artă etc. Oda a apărut în Grecia antică.

Exemple: "Oda ostașilor români" de Vasile Alexandri, "Odă simplissimei flori" de Lucian Blaga, "Odă Soarelui" de Nicolae Labis

Nuvela

Nuvela este o specie a genului epic, în proza, cu un singur fir epic, cu un conflict concentrat și intriga riguros construită, cu personaje puține, punând accentul pe un personaj principal, iar întâmplările și faptele sunt, de regula, verosimile. Ca întindere, nuvela se situează între schiță și roman.

Exemplu: "Moara cu noroc" de Ioan Slavici.

Glosa

Glosa este poezia cu formă fixă, în care fiecare vers din prima strofă, numită strofa-nucleu, este comentat succesiv în câte o strofă următoare, ultima strofă reproducând în ordine inversă versurile primei strofe. Ca specie literară, "glosa" este de origine spaniolă, poezia datând din secolul al XIV-lea, fiind o creație a poezilor curteni.

Exemple: poezia "Glossa" de Mihai Eminescu.

Epopoea

Epopoea - este un poem epic de mare întindere, în versuri, în care se povestesc fapte eroice, istorice sau legendare, cu un mare număr de personaje cu virtuți deosebite.

Exemple: "Țiganiada" de Ion Budai-Deleanu, "Iliada" de Homer.

Elegia

Elegia este o specie a genului liric în care poetul își exprimă în mod direct sentimentele de tristețe metafizică, de nostalgie, într-o gamă ascendentă mergând de la melancolie la nefericire.

Exemple: "Trecut-au anii..." de Mihai Eminescu, "11 Elegii" de Nichita Stănescu.

Balada

Balada este poezia epică de mare întindere, uneori cu un pronunțat caracter liric, în care se relatează o acțiune eroică, o legendă, un fapt istoric, o profundă idee filozofică, se evocă o puternică personalitate istorică sau legendară.

Exemple: "Toma Alimoș" - baladă populară, "Miorița" - balade populare "Mistrețul cu colți de argint" - Ștefan Augustin Doinaș - baladă cultă.

Trioletul

Trioletul este o poezie formată din opt versuri de câte opt silabe fiecare, astfel încât primul vers este identic cu al patrulea și cu al șaptelea, iar al doilea cu al optulea.

Catrenul

Catrenul este strofa sau poezia formată din patru versuri.

Octava

Octava e strofa sau poezia alcătuită din opt versuri endecasilabice (11 silabe) dintre care primele șase cu rima încrucișată, iar ultimele două cu rimă împerecheată. Această tehnică de versificație a fost folosită în poezia veche italiană, spaniolă și portugheză.